

Upptecknaren

Nytt från Folklivsarkivet

Juni 2005

Redaktörer: Charlotte Hagström och Göran Sjögård
Layout: Göran Sjögård
Folklivsarkivet Lund 2005
ISSN 1652-5086

LUNDS
UNIVERSITET

Innehåll

- 3 Föroord
Göran Sjögård
- 4 25 års frågelistor
Charlotte Hagström
- 7 Att fråga om mjölk
Håkan Jönsson
- 12 Julen dokumenterad
Charlotte Hagström
- 14 Tegeltillverkning, teknik och arbete
Göran Sjögård
- 24 Om ordet är mitt. Meddelarnas tankar om skrivandet
Charlotte Hagström

Förord

Göran Sjögård

I detta nummer av *Upptecknaren* skriver Charlotte Hagström om Folklivsarkivets aktuella frågelistverksamhet. Håkan Jönsson som nyligen disputerade på en avhandling om mjölk skriver om frågelista LUF 212, *Mjölken och jag* och dess betydelse. *Upptecknaren* sänds även till medlemmarna av Mandelgrenska samfundet. I detta nummer uppmärksammas inte Mandelgren lika mycket som i det förra. Min artikel om tegel är tänkt att påminna om att Folklivsarkivet har mycket material om hantverk och industri. Det var tegelugnen i Mandelgrens samling som fick mig att titta lite närmare på tegeltillverkning. I kommande nummer av *Upptecknaren* återkommer vi till Mandelgren.

Avsikten är att *Upptecknarens* i kommande nummer skall innehålla en årsrapport. Om verksamheten kan för stunden sägas att datorisering av arkivets register, foton och textdokument pågår. Däremot är vi i otakt med att göra resultatet åtkomligt på Internet. Alla Mandelgrens bilder är nästan inskannade men arbetet med att lägga in bilderna i databasen kräver särskild kunskap och tar därför lång tid. Därför har vi fortsatt med att digitalisera Mandelgrens anteckningar för att ta itu med efterarbetet senare. Skanning av Mandelgrenska samlingen utförs som tidigare av Höganäs utvecklingscentrum. Folklivsarkivets uppteckningar och frågelistsvar har börjat inskannas. Syftet är att på sikt förbättra tillgängligheten med hjälp av Internet.

Folklivsarkivet har en fotosamling från en lokal fotograf vid namn Martin Svensson (1887-1951) som levde och verkade i Börringe med omnejd. Samlingen består av ca 9000 glasplåtar. Hans brorson Lennart Börnfors har arbetat med att identifiera fotografierna och är nästan klar att publicera en bok med en levnadsteckning och ett urval av fotografierna. Ett bildexempel visas på sidan 10 i anslutning till mjölkartikeln.

Skånes musiksamling som ingår i Folklivsarkivet saknar för närvarande en musikarkivarie. Verksamheten pågår dock om än i begränsad omfattning. Nytt material tillförs och arkiveras. Servicen bedrivs på ideell basis av folkmusikern Christer Lundh som är en av initiativtagarna för denna musikhistoriska samling. Han hjälper också till med den service som kräver särskilda musikkunskaper. Sedan förra året har han lett en kurs i körsång varje måndagskväll i Folklivsarkivets lokaler.

Tjugofem års frågelistor

Charlotte Hagström

Ena gången är det trädgårdar, nästa gång tatueringar. Att vara meddelare till Folklivsarkivet är något av en utmaning – ämnet för den nya frågelista man just fått i sin hand kan vara i princip vad som helst. Oftast formuleras en frågelista tillsammans med en forskare som bedriver ett projekt kring ett visst ämne och svaren på frågelistan kommer att utgöra en del av forskningsmaterialet. Någon gång är listan främst dokumenterande och svaren kommer inte omedelbart att användas av någon forskare.

Men oavsett varför frågelistan kom till, och om det finns någon som genast bearbetar svaren, fyller de ytterligare en viktig funktion: de arkiveras och kan användas av forskare och andra arkivbesökare i framtiden. Därför sätts inget sista datum då svaret måste vara inne. Ett svar som lämnas efter det att en doktorsavhandling har lagts fram och ett projekt avslutats är inte förgäves eller onödigt. Det arkiveras och den som om fem eller femtio år vill hitta material om ett visst ämne kommer att kunna läsa samtliga frågelistsvar som rör detta, oavsett när de skrevs.

Familjealbum, Ölandssemestrar och Epa-minnen

Några meddelare har valt att titta igenom listan över samtliga frågelistor som Folklivsarkivet skickat ut sedan 1932 och därefter besvarat äldre listor. En förteckning över listorna finns på Folklivsarkivets hemsida (<http://etnhum.etn.lu.se/arkiv/>) och genom att klicka på rubriken får man fram själva frågelistan. Vill man besvara någon av dem och inte har tillgång till Internet går det bra att höra av sig till oss så skickar vi den eller de listor som är aktuella. Ämnena de senaste tjugofem åren har varit följande:

- 184 Familjealbumet (1990)
- 185 Kaffe och kaffedrickande (1990)
- 186 Mitt liv med skogen (1991)
- 187 Staden som hembygd (1991)
- 188 Fäder och faderskap (1992)
- 189 Bondebilder (1992)
- 190 Ska vi gå på bio? (1993)
- 191 Banken och jag (1993)
- 192 Min hobby (1993)
- 193 Min trädgård (1994)
- 194 Tatueringar (1995)
- 195 Mina Epa-minnen (1995)

- 196 Medborgare och politiker (1995)
- 197 Bruket av musik (1996)
- 198 Genetik och genteknik (1996)
- 199 Semester på Öland (1997)
- 200 Beredskapen (1997)
- 201 Bron mellan Sverige och Danmark (1998), svensk och dansk version
- 202 Sexualitet med särskild hänsyn till homosexualitet (1998)
- 203 Framtiden och millenniumskiftet (1999)
- 204 Hälsa och sjukdom (1999)
- 205 Människan och psalmboken (1999)
- 206 Industrisamhället och kulturarvet (2000)
- 207 Mat- och restaurangvanor (2001)
- 208 Namn och identitet (2001)
- 209 Livets högtider (2003)
- 210 Att resa med buss förr och nu (2003)
- 211 På militärmark. Vardag bland militärer (2003)
- 212 Mjölken och jag (2003)
- 213 Tankar om boken och läsandet (2004)
- 214 Biomedicin och prioriteringar i vården (2004)
- 215 Herrgårdsromaner och svenskhet (2004)
- 216 Nu är det jul igen (2004)
- 217 Ordet är mitt. Tankar om skrivandet (2005)

Försättsblad och e-post

Några meddelare har undrat över försättsbladet och om man måste fylla i samtliga uppgifter, som till exempel föräldrarnas yrken, och om det måste göras varje gång. Svaret på den första frågan är nej: de uppgifter som är viktiga och som vi vill att man fyller i är namnet, födelseår, yrke, vilka år svaret gäller och de geografiska uppgifterna. Vet man inte vilken socken och härad det handlar om (det kan ju vara olika beroende på ämnet för frågelistan) spelar det inte så stor roll eftersom vi i så fall fyller i det. Telefonnummer och föräldrarnas yrken är inte nödvändiga. Däremot ser vi gärna att samma uppgifter ifylls varje gång eftersom det underlättar registreringen av svaren.

Anledningen att försättsbladet ser ut som det gör är dels att det har använts under lång tid och att de uppgifter som efterfrågades av olika skäl då ansågs viktiga. Dels beror det på att samma sorts försättsblad används i olika sammanhang. När studenter och forskare gör intervjuer fyller de i ett likadant men med skillnaden att berättaren är en annan än den som sänder in

svaret. I vissa fall kan det då vara väsentligt att veta vilka yrken berättarens föräldrar har/hade.

Flera meddelare har också efterlyst möjligheten att sända in sina svar med e-post. Det går utmärkt att göra. Skriv då uppgifterna som annars fylls i på försättsbladet i själva mejlet och bifoga svaret som en fil. Svaret sänds till ETN@etn.lu.se

Att fråga om mjölk

Håkan Jönsson

Åren före millennieskiftet lanserades flera beteckningar för att beskriva en ny epok i samhällsutvecklingen. Nätverkssamhället, Upplevelseekonomin, Drömsamhället och Den nya ekonomin är några av de termer som var i omlopp. De gav också upphov till flera bästsäljande böcker som ville beskriva den nya epoken. För mig som etnolog var diskussionen om samhällsförändringen intressant, men jag saknade ett vardagsnära perspektiv i de studier som oftast handlade om nya heta branscher som IT och Bioteknik. Om det nu fanns en ny ekonomi, resonerade jag, borde den väl påverka vardagslivets triviala vanor och ting? Vilka nya vanor, föreställningar, värderingar och föremål hade egentligen uppstått, och vilka hade försvunnit eller ändrat mening? Jag beslöt mig för att se närmare på en av de mest vardagliga av alla varor, mjölk, och några av de mejerivaror som tillverkas av den.

Mejeribranschens förändring

Från att ha innehållit ett fåtal basvaror består mejeridiskarna i dag av hundratals produktvarianter som anpassats för olika värderingsmönster och livsstilar hos de tilltänkta konsumenterna. Mejeribranschen omfattas liksom övriga delar av livsmedelsindustrin av en föreställning om tröghet och all daglighet. Men denna bild är bedräglig. Från att ha varit omgärdade av regleringar och en nationell styrning verkar företagen numera på en marknad präglad av internationell konkurrens och nya distributions- och försäljningsmönster. Mejeriproduktionen har i och med denna omställning kommit att få flera av de kännetecken som framhävts i diskussionen kring en framväxande ny ekonomi. Branschen präglas av internationalisering och minskad statlig styrning. Biotekniken och IT-utvecklingen har skapat nya möjligheter och bidragit till en mer flexibel produktion, samtidigt som företagen rört sig från tillverkning av basvaror mot att producera upplevelser.

Samtidigt fungerade mejeribranschen för mig som en nyttig påminnelse om att nya ekonomier ständigt kommer och går. Dagens omvandling har faktiskt vissa likheter med de förändringar som mejerinäringen upplevde i samband med framväxten av det moderna industrisamhället vid förra sekelskiftet. Detta och mycket mer kom jag fram till i min studie. Den ledde i sin tur till en avhandling som nyligen blivit godkänd. Tack vare

mjölken kan jag alltså nu titulera mig fil doktor i etnologi (eller Doktor Fil, som jag brukar kalla mig för att anspela både på ämnet och en känd TV-personlighet).

En studie av mjölk kan se ut på många olika sätt. Att min avhandling blev som den blev beror mycket på det material jag använde, inte minst den frågelista som kom att bli kärnan i materialet. Så var det emellertid inte tänkt från början. Eftersom jag nu har chansen att vända mig direkt till de meddelare som varit så viktiga för mig tänkte jag ge några interiörer från hur det kan gå till när man som etnologisk forskare samlar in material.

För att få ett grepp om hur mejeridiskarna var uppbyggda och vilka produkter de innehöll började jag mitt arbete under år 2001 med att göra ett fältarbete i tjugo livsmedelsbutiker i Sverige och Danmark. Jag fotograferade, gjorde anteckningar och provsmakade de flesta av de mejerivaror jag inte kände till. Dock inte alla. Det hade varken hushållsekonomin eller midjemåttet mått bra av. I en av de affärer jag sedan gjorde en mera noggrann inventering av visade det sig att det fanns 365 olika förpackningar med mejerivaror. Många av dessa produkter var nya eller hade bara några år på nacken. En bild på en mejeridisk från 1967 visar att det då bara fanns elva olika mejerivaror i en motsvarande affär. Jag slogs av hur de nya produkterna påfallande ofta salufördes som endera gammaldags, hälsobefrämjande eller lätta och snabba och utförde fallstudier av produkter som jag såg som typiska representanter för de olika kategorierna. Jag samlade material om produkterna och de företag som tillverkar dem, granskade reklammaterial och presentationer på företagets hemsidor för att analysera hur produkterna marknadsförs och studerade de aktuella branschtidskrifterna.

Två frågelistor om mjölk

Som etnolog är man van att använda ett historiskt perspektiv för att få syn på nutida fenomen, som har en förmåga att bli osynliga för att de verkar så självklara. I samband med övergången till industrisamhället genomgick mejerinäringen en minst lika genomgripande förvandling som den gör idag och det etablerades mönster som än i dag återverkar på mejeriproduktionen. Ett exempel på detta är den intima koppling mellan myndigheter, företag, forskare och producenter som etablerades under Mjölpropagandans glansdagar under mellankrigstiden, då alla svenska barn nåddes av budskapet om hur nyttig mjölken var.

I arbetet med det historiska perspektivet gick jag igenom den frågelista som Folklivsarkivet i Lund skickade ut 1950 om

mjölkhushållningen i ett äldre bondesamhälle (LUF 75). Förutom att det gav mig mycket nya kunskaper fick jag en väckarklocka om att det material jag dittills samlat in i alltför hög utsträckning var koncentrerat till producenterna. Jag hade fått ett begrepp om hur kedjan fram till mejeridisken såg ut, men vad hände sedan? Hur användes och upplevdes produkterna av köparna?

För att få en uppfattning om brukares perspektiv på mejeriprodukter bestämde jag mig för att göra en ny frågelista, den som under hösten 2003 under namnet LUF 212 *Mjölken och jag* gick ut till Folklivsarkivets meddelare. Jag bad meddelarna att beskriva barndomens och dagens konsumtion och vad de tyckte och tänkte om några av de nyare produktkategorierna. Jag fick in åttiofyra svar, de allra flesta både fylliga, intressanta och läsvärda. Mjölakens utveckling visade sig framkalla många minnen. Det var uppenbarligen en vara med stort symbolvärde, och glädjande nog hade många av meddelarna erfarenhet både av att vara mjölkproducenter på egna gårdar och konsumenter i mjölkaffärer och snabbköp. Jag fick en räckvärd svar, som underbyggde vissa av mina preliminära slutsatser och fick mig att ompröva andra. Inne i boken blev det en rad citat, som fungerade som både ingångar och kommentarer till de resonemang jag förde.

Forskaren och frågelistsvaren

Att jag genom frågelistsvaren fick ett brukarperspektiv på mejerivaror var viktigt. Men det hade jag ju i och för sig kunnat få på andra sätt också. Min opponent på disputationen hade inget att invända mot att jag använt frågelistmaterial, men hon ställde en berättigad fråga: ”Om du nu var ute efter att fånga konsumenter av mejerivaror, varför kunde du inte ha frågat dem du mötte när du ändå var ute i affärerna?” Frågan fick mig att fundera på frågelistornas speciella karaktär. Den stora fördelen jämfört med att fråga folk som gör sina inköp, vilket i och för sig har sina poänger, eftersom det finns något i själva handhavandet som är viktigt, tycks för mig vara tidsperspektivet och det skriftliga formatet.

Som meddelare kan man fundera över frågorna i lugn och ro. Man behöver inte besvara dem hastigt utan att tänka efter, som man hade fått göra i butiken då man dessutom egentligen är på väg till något annat. Till skillnad från intervjuer kan meddelaren återvända till svaret, komplettera det och omformulera delar efter att ha tänkt igenom svaren och läst det man har skrivit. Jag tror också att det faktum att jag som utfrågare inte är

fysiskt närvarande i svarssituationen gör att den mänskliga tendensen att anpassa sina svar efter det man som intervjuad känner att intervjuaren vill höra, inte blir lika uttalad som vid en personlig intervju.

Dessutom är svaren skriftliga, vilket underlättar då man som forskare vill citera en informant. Alla som har blivit intervjuade och sett en utskrift av samtalet vet att det är lätt att bli illa berörd av de egna svaren. Talspråk i skriftform gör att man ofta framstår som svamlande och otydlig eftersom man då inte som i intervjusituationen kan förlita sig på den bekräftelse på att bli förstådd som ögonkontakt och gester innebär. Det gör att man som forskare kan få vissa etiska betänkligheter då man vill använda sig av intervjuцитat. Att citera helt enligt intervjuutskriften riskerar att få den intervjuade att framstå i ofördelaktig dager, att alltför mycket redigera svaret till skriftspråk gör att det är forskarens och inte informantens röst som hörs i materialet. Det problemet kände jag aldrig att jag hade då jag citerade svar på frågelistan. De var ofta både personliga och väl skrivna, och jag kände mig trygg i att meddelarna hade haft en viss tid för reflektion. Både under tiden de skrev, och även mellan skrivtillfället och den tid som förflöt innan brevet stoppats i brevlådan, fanns tid för att stryka och omformulera sig.

För mig var arbetet med frågelistsvaren mycket stimulerande, och jag har känt att hela avhandlingen i stor utsträckning vilar på svaren. Jag vill därför än en gång framföra ett stort tack till alla som tog sig tid att svara på frågelistan. Jag hoppas också att den kan ha varit till visst nöje för meddelarna. Jag har märkt i samtal med personer om min forskning att mjölk och mejerivaror väcker många minnen och reflektioner som blir till spännande och givande samtal. Den som är intresserad av att läsa mera om hur mejerivarorna håller på att förändras och vad det kan säga om dagens samhälle, samt inte minst vad Folklivsarkivets meddelare har att säga om saken, kan göra det i min bok *Mjolk – en kulturanalys av mejeridiskens nya ekonomi*, som givits ut av Brutus Östlings Bokförlag Symposion. Boken kan köpas i bokhandeln eller direkt från mig. Den kostar då 175:- inklusive porto.

e-post: hakan.jonsson@etn.lu.se
adress : Håkan Jönsson, Etnologiska institutionen, Finngatan 8,
223 62 lund

Röd ko af Gammal ras (geten kallad) tillhörde skolläraren (...) i Breared Halland 1873. Mandelgren 2:3-26:48.

För intresserade av mjölk och fordon visar vi en bild ur Martin Svenssons fotosamling som nämndes i förordet. Lastbilen tillhörde Börringe Mejeri och är tagen omkring 1930.

Julen dokumenterad

Charlotte Hagström

I maj 2004 träffades representanter från ett antal arkiv som arbetar med frågelistverksamhet, minnesberättelser och samtidsdokumentation i Göteborg för att diskutera olika former av samarbeten. Ett resultat av mötet blev ett gemensamt dokumentationsprojekt på temat Julen 2004. I samtliga arkiv finns mycket material om hur julen firades ”förr” men knappast något om hur den firas och upplevs idag. Frågorna om nutida julfirande har dock ökat, inte minst från journalister varför det ansågs angeläget att dokumentera nuet. Projektet genomfördes genom att personalen vid respektive arkiv själva ansvarade för sin dokumentation utifrån sina förutsättningar och möjligheter. Det skedde främst inom ramen för den ordinarie verksamheten.

Tillsammans med Folkminnesavdelningen vid Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg och Nordiska museet formulerade Folklivsarkivet frågelistan LUF 216 *Nu är det jul igen* som sändes ut till respektive arkivs meddelare. Folklivsarkivet har hittills fått in 87 svar. Till frågelistan bifogades en enkät om julmat vilken också distribuerades till andra än meddelarna: besökare vid Folklivsarkivet, gymnasieklasser på studiebesök, personalen vid Etnologiska institutionen och så vidare. Den sändes även via e-post till ytterligare några personer som i sin tur sände den vidare. Enkäten fick på så sätt stor spridning och drygt 130 svar, förutom de som sändes in tillsammans med frågelistsvar, inkom.

Under december fick Folklivsarkivet genom ett tillfälligt extra anslag möjlighet att anställa etnologen och fotografen Susanne Ewert för att genomföra en dokumentation i ord och bild av julen. Eftersom julfirandet i hemmen dokumenterades genom frågelistsvaren koncentrerade hon sitt arbete på andra områden: Lunds Lucias besök på ett äldreboende, julpysstet på en öppen förskola, julskyltningen i olika affärer och varuhus, dekorationerna på ett värdshus, ett bibliotek och en restaurang, och så vidare. Hon deltog också i en lektion i svenska för invandrare, det gemensamma julpysstet i en bostadsförening och besökte en kvinnojour. Materialet består av en mängd fotografier och intervjuer.

Tidningarnas Telegrambyrå skrev en artikel om det gemensamma julprojektet, som sedan publicerades i ett flertal svenska dagstidningar, vilket ledde till att Folklivsarkivet fick ytterligare material av olika slag. Bland annat skrev en svensk

kvinna bosatt i Sydamerika, som läst artikeln på Internet, en skildring av hur man bär sig åt för att laga svensk julmat i Anderna!

Tyvärr gör Folklivsarkivets ansträngda ekonomi att vi för närvarande inte har möjlighet att bearbeta materialet. Frågelistsvaren kommer dock att registreras och arkiveras på samma sätt som alltid sker med sådana. Förhoppningsvis får vi någon gång också möjlighet att skriva ut de bandinspelade intervjuer som gjorts så att de blir tillgängliga för framtida forskare och besökare som vill veta mer om hur de som firade – eller inte firade – julen 2004 tyckte och tänkte.

En redovisning av det gemensamma projektet kommer att ske under hösten i form av en mindre rapport. Alla medverkande arkiv kommer där att beskriva någon del av sin dokumentation: Folklivsarkivet, Nordiska museet, Språk- och folkminnesinstitutet i Uppsala (SOFI), Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg (DAG), Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå (DAUM), Göteborgs stadsmuseum och Mångkulturellt centrum i Fittja. Planer finns också för en gemensam bok där såväl de som medverkade vid dokumentationen som andra författare deltar.

Senapsaltare i Eslöv julen 2004. Foto Susanne Ewert.

Tegeltillverkning, teknik och arbete

Göran Sjögård

Arbetsliv och industrihistoria är högst aktuellt inom kulturminnesvården numera. På Riksantikvarieämbetets hemsida kan man läsa att allt fler människor har engagerat sig i verksamheter som syftar till att bevara och bruka industrisamhällets kulturarv. Flera nya museer har därför öppnats. Folklivsarkivet har i sina samlingar uppteckningar som berättar om arbetsliv inom olika områden och jag har för detta nummer av *Upptecknaren* valt att som exempel på hantverk och industri lyfta fram tegeltillverkning. Folklivsarkivet har i tidigare insamling sett som sin uppgift att dokumentera hantverkets förändrade villkor i samband med industrisamhällets framväxt och även Nils Månsson Mandelgren var intresserad av tegel som byggnadsmaterial.

Lersten - råtegel

Lersten eller råtegel som enbart torkades och användes obränd tillverkades hemma på gården och förekom som byggnadsmaterial i Skåne redan under 1700-talet men blev vanligt förekommande först under 1800-talets senare del. På ytterväggarna skyddades den med bräder men den norra väggen kunde klara sig med enbart kalkning. Enstaka ytterväggar kunde även skyddas med långhalm. Stugans bakugn var i regel murad med råsten med en botten av flat gråsten, flis eller bränt tegel. Nils Månsson Mandelgren har noterat att obränd lersten slogs av varje bonde ute på den egna marken. Även Folklivsarkivets uppteckningar berättar om handslaget, torkat och obränt tegel som tillverkades på bondgårdarna ännu i början på 1900-talet. I Skåne kallades det ”rausten”.

Leran bröts upp och fuktades samt fick stå och blöta över natten i ett för ändamålet grävt håll. På morgonen bearbetades den med skyfflar och trampades så att den blev mjuk och smidig. Härfter lades den på ett bord av bräder som vilade på en ställning av trä som ibland kunde vara utrustad med hjul för att kunna köra bordet till den plats där leran hämtades. På bordet hade man en träform med plats för två stenar av ungefär en vanlig tegelstens storlek. Leran packades i formen och sedan jämnade man av ytan med handen eller med en käpp vilket kallades att ”stryka stenen”. Därefter skulle stenarna torka med den ena flata sidan uppåt. När denna sida hade blivit torr sattes stenen på

kant, vilket kallades att den ”kantas”. När stenarna hade torkat var de färdiga för användning (Luf M 4407).

Tegeltillverkning som hantverk

Vid 1800-talets början användes tegel endast i städerna och på landsbygden av ståndspersoner och förmögnare bönder. Skiftena under 1800-talet ledde till att gårdarna flyttade ut från den gamla bykärnan och de nybyggda husen uppfördes av tegel och fick tegeltak. Dessutom medförde nyodlingen av byns utmarker att ny bebyggelse uppfördes. Efter århundradets mitt blev tegel allt vanligare. En orsak var det ökade antalet tegelbruk vilka ofta var knutna till herrgårdar men också som binäring för lantbrukarna. Under 1800-talet sista årtionden dominerade tegel men även råsten som fackfyllnad i korsvirkeslängor. På mindre gårdar hade övergången skett stegvis. Det var enklare att fylla fack än att bygga hela huset av tegel. För det krävdes en yrkesman. En annan viktig produkt var tillverkningen av dräneringsrör som behövdes för det moderna jordbrukets täckdikning. Tegelpannor blev viktigt som taktäckning för nybyggda hus.

Tegeltillverkningen var hantverksmässig och arbetskraften utgjordes av godset eller bondgårdens arbetsfolk, husmän och drängar. En av Folklivsarkivets informanter som föddes 1889 kunde berätta från sin barndom att utan konkurrens från andra ljuskällor lystes natthimlen upp av ett rödaktigt sken från skorstenspipor tillhörande ett flertal små lokala tegelbruk runt Skurup (Luf M 10542).

En annan uppteckning berättar om ett litet tegelbruk som etablerades på en bondgård i Farstorps socken i Skåne på 1890-talet. Det drevs fram till 1902 av informantens far Per Nilsson. Arbetsdagen följde en liknande rytm som annat arbete inom jordbruket. Under sommarsäsongerna hade de tre till fyra styckena tegelarbetare som var inlogerade i drängkammaren. Arbetsdagen inleddes med tidig frukost varpå arbetet började klockan sex. Klockan halv nio åts daver (morgonmål). Klockan ett serverades middag vilken följdes av en timmes middagsvila. Arbetet fortsatte till klockan åtta på kvällen med ett avbrott för kaffe klockan fyra på eftermiddagen (Luf M 14248).

Tegelbrukens lokala marknad vidgades i och med att järnvägar byggdes som gjorde det möjligt att transportera till kunder på andra orter och vissa bruk investerade i bättre ugnar och maskiner och växte därför till industrier. Flertalet av de små lokala bruken lades ned straxt före sekelskiftet 1900. Antingen för att de blev utkonkurrerade av de större eller att deras lokala

lertäkt tog slut. Längst levde de typiska gårdsbruken kvar på Österlen i Skåne. Mot slutet av 1800-talet upphörde i stort sett tegeltillverkningen att vara binäring till jordbruket. Yrkeskunniga arbetare hämtades från Tyskland och Danmark. Ågarna till bruken var nu yrkesmän som titulerade sig som tegelmästare eller byggmästare. Under 1880-talet och 1890-talet reste ungdomar från Skåne och Småland för att arbeta på tegelbruk i Danmark och fick nya yrkeskunskaper. I Danmark var det enligt uppgift lätt att hitta arbete och något bättre betalt (Luf M 12462).

Tegelbruken förlades i närheten av lertäkten av transporttekniska skäl. På små tegelbruk och korta avstånd kunde leran transporteras från lertäkten med skottkärra. Större produktion krävde oxar och hästar som gick i par och drog en vagn. Efter sekelskiftet 1900 blev det vanligt att använda decauville-spår (600 mm spårvidd) som var konstruerat för att relativt enkelt kunna lägga om de färdigmonterade rälssektionerna till den plats där brytningen skedde. Även ångmaskinsdrivna kranar har använts.

Lersorter och bränningsteknik

Olika sorters lera har använts för olika tegelprodukter. Den vattenavlagrade kvartära ovanleran har haft störst betydelsen för tegeltillverkningen. I nordvästra Skåne finns även skifferleror som använts till klinker, syrafast tegel samt mörkt violettbrunt fasadtegel. I nordöstra Skåne finns kaolin som blir vit vid bränning och som används för eldfasta produkter. Den allmänt förekommande kalkfattiga leran får vid bränningen olika röda och bruna nyanser beroende på graden av järnföreningar. Gula nyanser erhålls med kalkrika leror. Det är viktigt att undersöka lerans kvalitet med provbränning. I och med kemins utveckling under 1800-talet fick man redskap att analysera leran. Den får t.ex. inte innehålla svavel som ger fula fläckar. Leran får inte vara för fet vilket gör att den krymper under bränningen. Med hjälp av sand kan detta regleras.

I den hantverksmässiga tegeltillverkningen och vid stora byggnadsprojekt användes enkla fältugnar. De byggdes upp så att råtegel staplades med kanaler för bränsle nederst och rökkanaler i stapeln. Ugnen skyddades med jord och brädväggar. Som bränsle användes ved, ris och torv. Hettan i ugnen skulle drivas upp så att den blivande tegelstenen blev vitglödgd vilket kallades ”gloen”. Efter att stapeln svalnat revs ugnen. Teglet fick olika kvalitet beroende på närheten till elden. Närmast den blev det hårdbränt med särskilt hög hållfasthet. Blev stenen för hårt bränd kallades det för ”dödbränd”. Stenen i mellanlagren

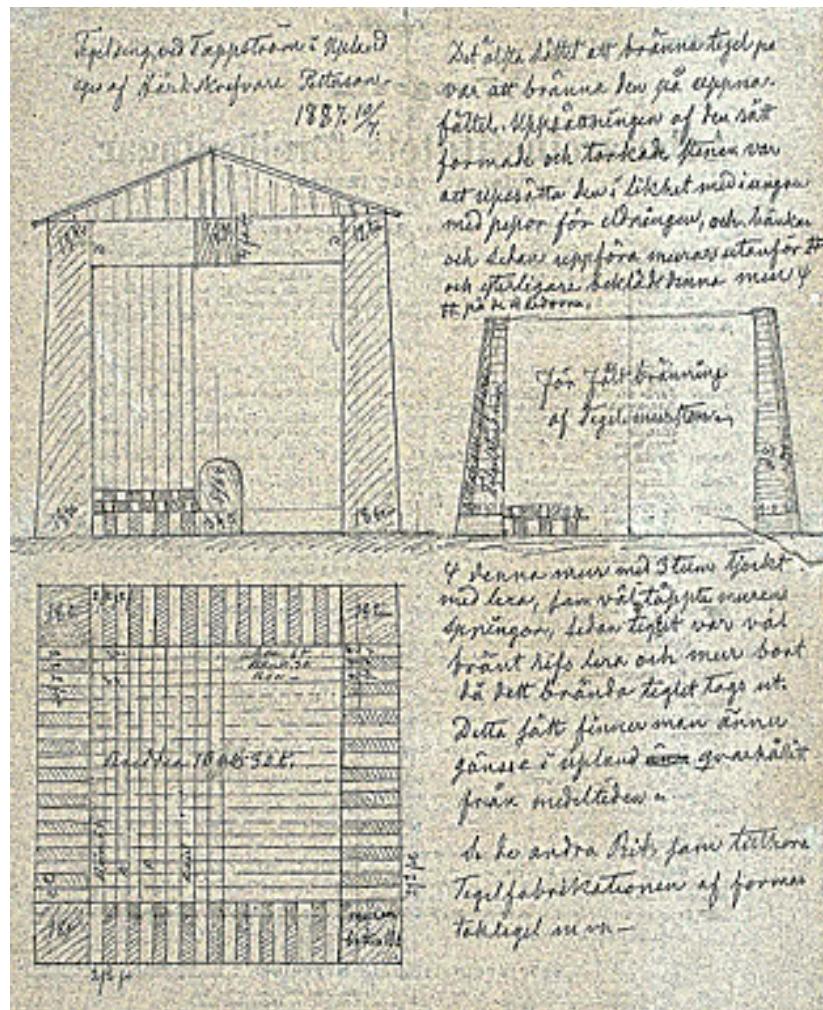
blev normalt byggnadstegel. Teglet vid ytterkanterna kunde om det behövdes brännas ytterligare en gång (Luf M 3252). Detta förhållande har gett upphov till de tre kvalitetsnivåerna. Det hårdbrända teglet var bäst. Det lösbrända som kallades sekunda var inte frostbeständigt och tålde belastning sämre. Det normala som var medelbränt kallades prima.

Mandelgren och tegelugnen

Mandelgren levde under en tidsepok när tegeltillverkningen omvandlades från gårdshantverk till industri. Han var också väl medveten om teglets betydelse i kyrklig arkitektur samt i städer med traditioner från medeltiden och tegelarkitekturens utveckling under de följande århundradena. Under sina resor sökte han uppgifter om den äldre förindustriella tegeltillverkningen. Trots sin skånska bakgrund valde han att rita av en tegelugn av äldre konstruktion som ännu var i drift. Den låg vid Tappström på Ekerö i Mälaren en dryg mil fågelvägen från Stockholm. Den ägdes av en häradsskrivare Pettersson och Mandelgren besökte platsen så sent som den tionde juli 1887. Kanske Mandelgren blivit allt mer medveten om att tegelhantverket omvandlades till industriproduktion under 1800-talets sista båda decennier och att det blivit angeläget att dokumentera äldre tegeltillverkning. I hans egen födelsebygd på Kullahalvön grundades flera tegelbruk i slutet på 1800-talet och han kände naturligtvis till fyndigheterna av leran vid Höganäs och Höganäsbolagets produktion av lerkärl sedan 1797. Den aktuella ugnen låg nära hans bostad i Stockholm vilket innebar en kort resa för en man som uppnått en ålder på 74 år. Bilden på nästa sida visar Mandelgrens teckning på tegelugnen i Tappström. Texten överst till vänster lyder:

Det äldsta sättet att bränna tegel var att bränna den på öppna fältet, uppsättningen av den rätt formade och torkade stenen var att uppsätta den i likhet med ugnen med pipor för eldningen och bänkar och sedan uppföra muren utanför och ytterligare bekläda denna mur på de fyra sidorna. I denna mur med tre tums tjockt med lera, som vältäppte murens springor, sedan teglet var väl bränt revs lera och mur bort då det brända teglet togs ut. Detta sätt finner man ännu gängse i Uppland kvarhållit i från medeltiden.

Mandelgren har särskilt intresserat sig för olika typer av tegelpannor. Hans bilder visar taktekniken i medeltida kyrkor, kloster och kyrkogårdsmurar men också förrådshus med tegeltak. Några bilder från Halmstad och Ystad avbildar medeltida korsvirkeshus med fack fyllda med tegelstenar.

Industriell tegeltillverkning

Övergången till industriell tegeltillverkning markeras bl.a. av ringugnen som konstruerades 1858 och medgav kontinuerlig bränning. Den första ringugnen i Sverige installerades på Lomma tegelbruk 1874. Ringugnen hade hög anskaffningskostnad men kvaliteten blev hög och jämn samt bränsleåtgången minskade med ca 60 %. Elden vandrade runt i en ringformad brännkanal, medan godset stod stilla. I Tjörnarps finns en ringugn bevarad som ett industrihistoriskt minnesmärke. Den byggdes år 1898 i gråsten med tegelklädda valvgångar. Bruket lades ned

efter en brand 1958 och revs men ugnen restaurerades år 1994. I tunnelugnen som är en senare utveckling är det i stället teglet som rör sig medan härden står still. Teglet transporteras på vagnar genom brännkammaren.

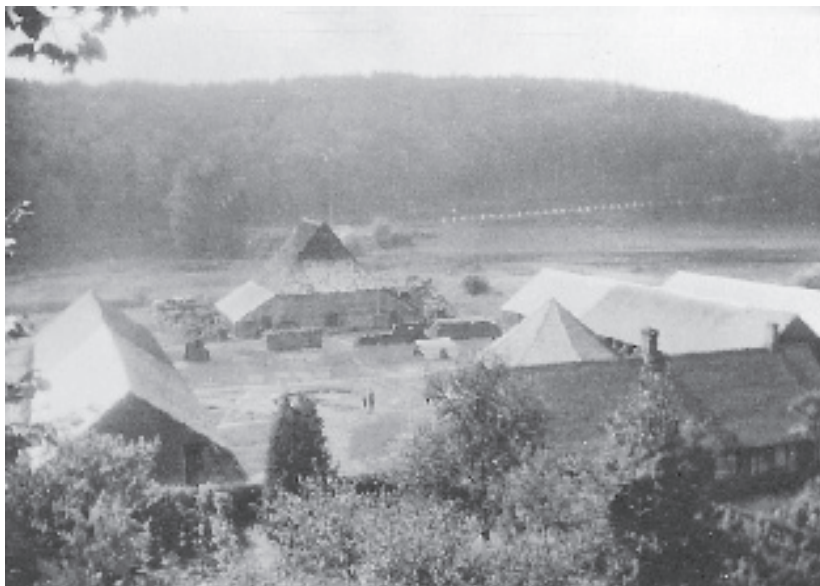
Formningen fick sitt industriella uttryck med tegelpressen som drevs av en ångmaskin. Den infördes i Tyskland redan under sent 1850-tal. I Sverige infördes ångdrift på 1860-talet för att bearbeta leran. I början på 1880-talet installerades mekaniska tegelpressar. Svensk tegelindustri hade sitt industriella genombrott under 1890-talet. Antalet tegelbruk fördubblades mellan 1889 och 1899, då antalet var 532. De lokaliserades framför allt till Skåne och Mälardalen.

Handslagningsmetoden fortsatte ett decennium in på 1900-talet. Dess kvalitet var lika bra som det maskinslagna eftersom man använde leror av hög kvalitet. Handslaget tegel hade fördel av att det lätt kunde varieras till form och format. Bränningen i enkla ugnar gjorde att tegelstenarna varierade i form, färg och struktur. De industriella fabriktionsmetoderna gjorde det möjligt att få fram tegel med mycket slät yta och jämn färg. Vissa var glaserade och det fanns en sort med ett stengodslignande ytskikt. Det ledde till ett nytt mode där man tillverkningsmässigt skilde på innermurtegel och synligt fasadtegel som inte putsades. 1800-talets maskinframställda fasadtegel sorter kännetecknades av stor perfektion och ett homogent och "anonymt" utseende. Om detta tegel skrev Mandelgren kort. *I senare tid göres tegel eller pressas med maskin, såpass pipig tegel, slät för yttre väggar, som är slät som den var polerad.* Han verkade inte helt lycklig över denna utveckling. Omkring 1910 tröttnade man allmänt på de släta tegelytorna och började omväxla med dekor och listverk. Fasadtegel började tillverkas med olika ytstrukturer och färgnyanser.

Fylans tegelbruk

Enligt en inventering har det funnits 278 stycken tegelbruk i Skåne mellan åren 1850-1985. Folkliksarkivet har intervju och foton från Fylans tegelbruk som utvecklades från hantverk till industri. Bruket anlades år 1863 för att förse arrendatorerna på Högestads gods med tegel. Den första tegelmästaren hette Ludvig Christian Daniel Hackert (senare Haker) och var född i Mecklenburg år 1826. Tegelbrukets byggnader grupperades i en kvadrat enligt samma mönster och utformning som en bondgård. I norr bostadshus och ekonomibyggnad med stall för tegelmästaren, i väster två torklador och i öster en torklada. På

gårdsplanens södra ände stod ugnen i en särskild byggnad. För bearbetningen av leran stod en ”tramp” med tak och en utan på gårdsplanen. Fotografiet nedan är taget i början av 1930-talet.

Leran hämtades från en närliggande ås med lerskiffer. Leran bröts från maj till slutet av oktober. Först krossades leran vilket tog tre veckor. Sedan ältades leran till en smidig massa i ”trampen”. Det var en vandring med en kärra som drogs av två hästar. Varje sats lera tog ca fyra timmar att bearbeta. Vagnens läge på stängen kunde varieras så att hela lermassan blev bearbetad. Den färdiga leran kördes med skottkärra ”rullebör” till tegelslagarens arbetsbord. Under bordet stod en vattenho så att tegelslagaren kunde hålla sina händer och tegelform blöta. Från lerhögen på bordet tog han en lagom mängd lera och slungade den med kraft i formen. Därefter strök han av överflödig lera med strykpinnen. Härefter vändes formen hastigt över på en kort bräda så att stenen föll ur formen.

Råteglet lufttorkades under sommaren i torkkladorna innan den lades i ugnen. Därefter torkades stenen i ugnen under två dygn. Röken från ugnen blev då vit av ånga. Genom att lägga 35 lager sten kunde ugnen bränna 37000 stycken tegelstenar samtidigt. När ugnen var fylld sattes öppningen igen med lera och tegel. Ugnen förbrukade 180 meter ved per vecka. Normalt eldades i sju veckor. Den tredje dagen eldades mest intensivt

eftersom stenarna skulle glödgas. Efter detta fick ugnen svalna i minst tre dygn och sedan tömdes den på 2½-3 dagar. Sex bränningar per säsong var vanligt. Några större lager behövde inte tegelbruket eftersom kunderna hämtade vad de behövde så fort det var färdigt.

Bilden ovan visar ugnbyggnaden som var uppförd i korsvirke med tegelfyllnad. Över själva ugnen var det tegeltak. I de lägre sidorummen med spåntak förvarades den ved som gick åt under dygnet. På byggnadens sida syns tre dörrar där veden från de stora förråden fördes in.

Bilden på nästa sida visar tegelmästaren som fyller på ved i ugnen. Staken som står lutad mot ugnen kallades ”fyrhålsstaken” och användes för att röra i elden samt öppna ugnsluckan. Längst till höger hänger en sele som lades över skuldrorna för att underlätta tunga lyft av vedträn. Brännugnen är murad av tegel och putsad både på ytter- och innerväggar. Innerputsen förbättrades varje år. På bilden syns ena sidans fyra eldstäder. Lika många fanns på andra sidan. På ugnens motstående sidor fanns öppningar för teglet. Dessa förslöts under bränningen. Den som passade ugnarna under natten fick ligga framför ugnen med en stock som huvudkudde. På hösten när det var kallt var det stekhet på ryggen och kallt på framkroppen.

Tegelbruket i Fylan utarrenderades 1935 av Högestads godsförvaltning till Veberöds tegelbruk som lät uppföra en modern fabriksbyggnad. Meddelaren som berättade om det äldre bruket sa att han nog kunde berätta om den moderna driften men orkade inte eftersom han blev så vemodig när han tänkte på sitt barndomshem där både far och farfar arbetat som tegelmästare.

Fyledalen sysselsatte 33 arbetare år 1938 och producerade 1½ miljoner tegelvaror. Bruket drevs fram till 1969. Veberöds gamla tegelbruk anlades 1894 och gick upp i det "Nya tegelbruket i Veberöd" som var verksamt åren 1898-1972. 1945 var det störst i Skåne med 9,6 miljoner tegelvaror (Luf G 9194). Folklivsarkivet har fler uppgifter om tegeltillverkning och det finns litteratur i ämnet för den som vill veta mer. Källor till denna artikel är bl.a. följande.

Bilden ovan visar manuell formning av taktegel.

Riksantikvarieämbetet, Industri: www.raa.se/industriarv/
Gunnarps tegelbruk: home.swipnet.se/~w-44902/html/ringugn.html

Bjerring, Lars. Tegel och tegeltillverkning i Skåne under fem århundraden. Skåniskt tegel, *Skånes Hembygdsförbunds Årsbok* 1984.

Minnhagen, Monica, *Bondens bostad*, en studie rörande bopningslängans form, funktion och förändring i sydöstra Skåne. Lund 1973.

Uppfinningarna av uppfinningarnas redaktion under medverkan av många fackmän, Byggnadskonsten. Malmö 1926

Om ordet är mitt. Meddelarnas tankar om skrivandet

Charlotte Hagström

I mars 2005, ett år efter att Folklivsarkivet sänt ut frågelistan LUF 213 *Tankar om boken och läsandet*, var det dags för en annan lista som anknyter till denna: LUF 217 *Ordet är mitt – tankar om skrivandet*. Hittills har 62 svar inkommit. Det är en fascinerande läsning! Flera meddelare skriver att det är med spänning och förväntan de öppnar kuverten med en ny lista från Folklivsarkivet – vad handlar det om den här gången och hur ska jag gripa mig an det här ämnet? Jag kan försäkra att det är minst lika spännande för mig, som är den som tar emot och arkiverar alla svar, att få brev från er: vem kommer det här ifrån och vad skriver han/hon om det här ämnet? Den här gången har jag ett dubbelt intresse i och med att jag också tillsammans med Carina Sjöholm formulerat listan för ett forskningsprojekt vi hoppas få möjliggör att bedriva.

Att skriva

Listan är uppdelad i tre teman där det första heter *Att skriva* och handlar bland annat om vad och varför man skriver, hur skrivandet har förändrat sig under livets gång, skrivandet i skolan och dagboks- och brevskrivande. Skrivandet i skolan är det flera som berättar om och många har liknande erfarenheter som denna meddelare: *När jag gick i skolan, så tyckte jag om att formulera texter och skriva, men eftersom jag stavade dåligt, enligt lärarna, så fick jag mycket röda bockar i mina uppsatser. Detta tog många gånger lusten till skrivandet ifrån mig, men som tur var, så knäckte det mig inte.*

Även om många minns uppsatsskrivandet som roligt kunde formen upplevas som begränsande: *I skolan tyckte jag om att skriva uppsats, men där lades stor vikt vid innehåll och fakta och det kunde ibland hämma skrivinspirationen.*

Andra minns lärarens inställning till texterna man författade: *Ibland läste fröken upp det jag skrivit men oftast sa hon att jag hade för livlig fantasi, som när jag skrev om hur det var på barnhemmet som jag kom till när jag blev evakuerad under kriget eller när jag skrev om hur vi firade jul i vårt hem. Hon trodde inte på mig. Jag hade skrivit sanningen.*

En stor del av Folklivsarkivets meddelare är eller har varit flitiga dagboksskrivare. En del gör korta anteckningar om vad som hänt under dagen, noterar vädret eller skriver små reflektioner. Andra skriver betydligt längre: *Jag skriver dagbok varje dag. Det har jag gjort sedan mitten på sjuttioalet. Då var min man sjuk, mina två söner var i tonårsåldern. Jag började skriva för att hitta mig själv, för att ha någon att prata med om mina tankar. Min dagbok är som min vän, som jag vänder mig till om jag har bekymmer.* En del skriver dagbok vid speciella tillfällen, till exempel i samband med resor: *Varje gång jag är ute på någon resa blir det en dagbok, som jag sedan renskriver här i min dator och sparar*

Brevskrivandet har definitivt inte upphört trots att en del befarat det i och med att allt fler idag kommunicerar via e-post. Många skriver regelbundet till vänner och bekanta och flera har brevvänner, inom och utom landet. En meddelare skriver att: *Vi berättar om allt vad vi är med om. Diskuterar filmer, som vi båda är intresserade av. Skriver om fester vi varit på. Vilka böcker vi läser just nu t.ex. Skickar ibland recept. Utbyter många tankar om både trevliga och mindre trevliga upplevelser.*

Andra konstaterar att detta med brevvänner är något som växlar under livet. I ungdomen hade man många brevvänner, sedan bildade man familj och började arbeta och fick allt mindre tid för brevväxling. När man gått i pension har man återigen tid att ägna sig åt att skriva brev och tar upp kontakten med gamla bekanta eller skaffar nya brevvänner. Av betydelse kan också den plats eller situation man befinner sig i vara: *På 1960-talet var jag ett par perioder i FN-tjänst och då skrev jag brev nästan varje dag till olika personer.*

Skrivandet som hobby och arbete

Nästa tema heter *Skrivandet som hobby och arbete* och handlar om arbets- respektive fritidsskrivande. Frågor som ställs är när, var och hur man skriver och rör tid, plats och teknik/medium. Vidare frågas efter inspiration, relationen mellan läsande och skrivande, erfarenheter av skrivarkurser och vilka slags texter man skriver i arbetet.

Jag skriver vid alla tider på dygnet. När andan faller på kan jag stiga upp ur sängen för att skriva berättar en meddelare och en annan har ett liknande förhållningssätt till sitt skrivande: *När jag skriver kan vara vilken tid på dygnet som jag känner lust, kan vara ett pass i morgonrock, om jag håller på med något spännande för tillfället.* Andra har mer bestämda tider: *När jag*

skriver blir det på kvällar och lördagar, mest på vintern. Sommar har så många andra aktiviteter. Inspirationen kommer på olika sätt: genom att läsa böcker eller artiklar, promenera i skog och mark, surfa på Internet och inte minst genom möten med människor. I skrivarcirklar har flera fått inspiration att skriva på ett nytt sätt eller att utveckla sitt skrivande, att experimentera och pröva nya tekniker.

Skrivandet på fritiden och i arbetet skiljer sig avsevärt åt för de allra flesta. I jobbet skriver man för att man måste, oavsett om man är lantbrukare eller sjuksköterska, ingenjör eller lärare. På fritiden skriver man för att man vill och har lust att skriva. Många har dock också uppdrag i olika föreningar som innebär skrivande, till exempel mötesprotokoll och rapporter, som faller emellan kategorierna arbete och fritid. Men att man måste skriva på arbetet betyder inte nödvändigtvis att inte det också kan vara lustfyllt. Flera meddelare är verksamma inom yrken som bygger på just skrivande. En journalist berättar att *Ä och med att jag försörjer mig på att skriva så är jag ganska effektiv. Jag sitter inte och väntar på inspiration eller har speciella tider.* Men även om man har skrivande som sitt yrke kan man ha stunder då det inte går lika lätt. Samma person säger att *då spelar jag dataspel, det rensar hjärnan och ger mig tillräckligt dåligt samvete för att sätta igång mig igen.*

Även om skrivandet är roligt kan det vara svårt att komma igång: *Jag har aldrig tyckt att det varit svårt att skriva dagbok eller brev, men aj vad det är svårt att skriva i jobbet så att säga. I början tyckte jag att det akademiska skrivandet kändes oerhört hämmande, men nu har jag väl vant mig, men det blir inte lättare. Jag tycker inte att det blir lättare att sätta mig och börja skriva på en artikel eller på ett kapitelutkast efter alla dessa år vid universitetet. Det är fortfarande jättejobbigt och jag kan göra allt möjligt för att dra ut på tiden innan jag måste sätta mig och börja jobba.*

Skrivredskapen är många och alla har sin favorit: *För ett par år sedan fick jag en begagnad dator av min systerdotter och en bra skrivare. Visst är det bra på många sätt, men bäst tycker jag det går att skriva med pennan i hand. Det går lättare att tänka då berättar en meddelare En annan skriver på dator och är glad över ordbehandlingsmöjligheter. När jag skrev kladd och sen renskrev uppsatser i skolan tyckte jag det var jobbigt eftersom jag ändrade så mycket från kladd till renskriven version. Det var svårt att skriva rent eftersom kladden blev svårläst när jag strök och skrev till. I ordbehandlaren har jag lättare*

att ändra och stuva om i texten när jag läser igenom den. En tredje konstaterar att Jag trivs framför min gamla skrivmaskin.

De flesta använder flera olika verktyg, ofta beroende på vad de skriver eller i vilket syfte. Att själva skrivandet kan vara lustfyllt och minst lika viktigt som innehållet framgår av svaret från en meddelare som berättar om sina speciella redskap: *Helst för hand och textar gärna. Använder Parker-penna och gärna mjuka blyertspennor, eller tuschpennor med glada färger. Kalligraferar med tuschpennor eller med färglåda och olika breda penslar.*

Att besvara frågelistor

Det avslutande temat heter *Att besvara frågelistor* och handlar om att vara meddelare till Folklivsarkivet. Varför är man meddelare, hur ser man på sin uppgift och hur tänker man kring listorna? Med glädje konstaterar jag att väldigt många uppenbarligen finner ett stort nöje i att besvara våra frågelistor. Man tycker det är roligt, intressant och berikande, tycker att man har nytta av att fundera kring de ämnen listorna rör och upplever att man själv får något ut av uppgiften. Att frågelistsvaren är en uppskattad materialkategori för forskare och en viktig tillgång för arkivet vet vi men det är ur vår synvinkel glädjande få veta att också ni meddelare upplever besvarandet som så positivt.

Varför besvarar man då frågelistor efter frågelistor om de mest skiftande ämnen år efter år? Vad är det som är så roligt och vad är det mer exakt man får ut av det? Någon uttrycker det så här: *Jag skriver för att det är roligt för mig själv men tycker att det är viktigt att människors berättelser bevaras, en annan att Jag vill vara ärlig och måste erkänna att jag nog mest har skrivit för att det har varit roligt, visst kan det vara bra om mina erfarenheter kan användas till forskning och det känns fint att det bevaras till framtiden men mest för att tillfredställa mig själv.* En tredje tycker att *Det är roligt och lärorikt. Jag sätter ord på saker jag kanske inte haft ord för tidigare och det ger mig en ny syn på saker och ting. Det är användbart i livet och ger mig ökad förståelse för saker och ting och också ett bättre sammanhang i livet.*

I de flesta svar på frågan varför man är meddelare och huruvida man tycker att det man skriver är viktigt uppges att det är en kombination av skrivande för sin egen skull och för forskningen och framtiden: *Jag tycker det är kul med folklivsforskning, intressant och nödvändigt. Dessutom är det roligt om mina erfarenheter och kunskaper kan vara till nytta för forskningen*

och historien. En uttrycker sitt motiv till att besvara frågelistor som att det är intressant att skriva, oftast är det roliga uppgifter med träning för minne och iakttagelseförmåga. Kulturhistoria är viktigt. Den kulturhistoriska aspekten lyfter många fram, som till exempel den meddelare som skriver att den är viktig för att vi skall kunna hålla en kontinuitet i vår historia. Det gäller att inte tappa bort några årtionden och utvecklingsskeden här och där om våra barnbarnsbarn skall kunna bilda sig en uppfattning om hur det var på morfarsmors tid. Att svaren arkiveras och kan användas i framtiden är betydelsefullt för många: Att skildra livet förr är intressant. Den kulturhistoriska aspekten är viktig för mig. Man tänker ofta på framtidens folk när man skriver om förr!

I frågelistan frågade vi om man föredrar att skriva om "förr" eller nu. För de flesta spelar det ingen roll eller så upplevs bägge delarna som lika angelägna. *Nuet eller förr? - bådadera. Att dokumentera är viktigt, men för mig är själva tolkningen det som jag känner mest för. Personliga erfarenheter och upplevelser betyder mycket skriver en och annan att Det har ingen större betydelse för mig om det rör ämnen "från Förr" eller nutid, det betyder mer att det är ämnen som intresserar mig och som jag kan känna engagemang i. Att man tycker bäst om det ena betyder inte heller att man inte kan tänka sig att skriva om det andra: Om hur det var förr är nog det bästa för mig, men även nuet kan ha sina behag skriver en meddelare medan en annan tycker tvärtom: Nuet är mest spännande och där jag helst vill vara, men visst blir det många hågkomster.*

Folklivsarkivet har skickat ut frågelistor sedan 1932 och under årens lopp har en mängd personer på detta sätt bidragit till att "vanliga" människors tankar, erfarenheter och upplevelser bevaras för framtiden. Varje svar, hur kort eller anspråkslöst det än är, utgör en del i den gemensamma historien. Även om man upplever att man inte har så mycket att säga om varje ämne har man kanske någon tanke eller erfarenhet som man kan skriva ner – ett frågelistsvar kan vara nästan hur kort eller långt som helst. Betydelsen av det arbete ni som meddelare lägger ner på att besvara Folklivsarkivets frågelistor sammanfattas på ett bra sätt av en meddelare som beskriver sin syn på detta genom att göra en jämförelse med blodgivande:

Jag tycker det är en fin uppgift att ha – hur skall människor som behöver blod kunna få det om det inte finns någon blodbank, och hur skall människor i framtiden kunna veta något om den tid jag levde i om man inte skriver om den? Alla har

sina åsikter och erfarenheter men jag föreställer mig att vi tillsammans faktiskt utgör en sorts bild, ett snitt, en essens av en tid – hur man tänker, reflekterar, tycker. Var och en kan också utgöra intressanta avvikelser från det mönster man ändå kan skönja.

